

LA QÜESTIÓ DARWINISTA ENTRE ELS INTEL·LECTUALS GIRONINS DE LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XIX.

SALOMÓ MARQUÈS I SUREDA

Professor d'Història de l'Educació. Col·legi Universitari de Girona.
Universitat Autònoma de Barcelona.

En aquest número monogràfic de l'**Estudi General** publicat per la Secció de Lletres del Col·legi Universitari de Girona, i dedicat a Darwin i Mendel, m'ha semblat oportú un article que respongui bàsicament a la següent qüestió: **Què pensaven els intel·lectuals gironins del segle XIX sobre l'evolucionisme i el transformisme?** L'enrenou provocat per les aportacions científiques de Darwin repercutiren en els ambients intel·lectuals gironins?, de quina manera?

Abans, però, de respondre a la qüestió plantejada, cal delimitar més el tema. El tema és suggerent i –em sembla– prou important perquè hi hagi qui l'estudiï amb profunditat. Aquest article vol ser una primera aportació.

Vull aclarir, de bell antuvi, que per intel·lectual –en aquest cas– entenc preferentment les persones que es dediquen a l'estudi i l'ensenyament. En el nostre cas són, sobretot, els professors de l'Institut de Segon Ensenyament que hi ha a la ciutat, a la segona meitat del segle XX, els professors que hi ha a la Universitat Lliure (aquesta funcionà amb més pena que glòria els anys 1869-74), professors del Seminari Diocesà... o altres persones que directament estan relacionades amb el món científic, p. ex., farmacèutics, doctors...

Aquesta és una primera delimitació del treball. Una segona va lligada al fet de publicar i, més concretament, publicar en revistes. És a dir que he buscat el pensament d'aquests intel·lectuals en les revistes culturals de Girona de la segona meitat del segle XIX. He deixat de banda els llibres, quan n'hi ha.

Quines són, doncs, les fonts documentals usades? Pensava en les lliçons inaugurals dels cursos escolars tant de la Universitat Lliure com de l'Institut. A l'Arxiu Històric Municipal de Girona s'hi poden consultar tots els opuscles que, curs rera curs, edita l'Institut i la Universitat. Una lectura atenta de tots aquests opuscles ens porta una primera decepció. El silenci sobre el tema anunciat és total. Ni la més petita referència. Són opuscles que tenen un to molt oficial. En una primera part hi consta la lliçó inaugural que pronuncia un dels professors del claustre i que sovint serveix per demostrar el grau d'erudició del conferen-

ciant; la segona part són les dades oficials del curs que acaba de passar, amb moltes dades que, en aquest moment, no ens interessen, si bé són d'utilitat per una història local de l'ensenyament.

A partir de l'any 1876 es publica a la ciutat la **Revista de Gerona** que –en paraules del seu primer director M. Viñas– es presenta com «un órgano para servir de intérprete a todos los amigos del saber, a fin de que reunidos en común acerbo los trabajos individuales sobre distintas materias, resultara en la práctica la verdad de aquel aforismo: *ex diversitate partium oritur perfectio orbis*». La revista té una pretensió molt clara «servir de enlace mutuo a todos los amantes de la literatura, de las ciencias y de las artes que se albergan en la provincia» (1). És de suposar, doncs, que si els ambients intel·lectuals gironins estan preocupats per la qüestió darwinista i escriuen sobre el tema, la revista se'n faci ressò.

Una lectura dels volums de la revista apareguts fins a l'entrada del segle XX, m'ha permès trobar els següents articles i referències:

- ***Origen de la humanidad** article signat per Luís de Marlès (vol. XIII, 1889, p. 5-11 i 33-41).
- ***El positivismo y el monismo en sus relaciones con el progreso científico, la dignidad humana y la verdad católica.** Es tracta de la conferència que va pronunciar Mn. Joaquim Gou i Solà a la Junta del Congreso Católico Nacional i que ara publica en el vol. XIII, 1889, p. 201-210, 225-234 i 273-275. Aquests són els dos únics textos que tracten de manera directa alguns aspectes que tenen a veure amb la doctrina darwinista. En parlarem posteriorment.

Hi ha, a la Revista de Gerona, un altre article que parla de la qüestió de manera indirecta. És l'article de Josep Ametller: **Breve reseña de los naturalistas que vieron la primera luz en la provincia de Gerona.** Aquest llarg treball aplega un conjunt de biografies de diversos científics gironins que va publicant de manera periòdica a la revista. Quan parla de Francesc Fabra i Soldevila (2) fa referències indirectes a la qüestió. Ho veurem.

Davant d'aquesta constatació tan pobre i tenint present que pràcticament a partir de la publicació, l'any 1859, del llibre **On the Origin of Species** i el 1871 del **The Descent of Man** (obres traduïdes al castellà el 1877 i 1876 respectivament), s'inicia la polèmica teològica, he cregut oportú fer una lectura del **Boletín Oficial de la Iglesia de Gerona.** El **Boletín**, de periodicitat mensual, publica lleis i normes referides a l'Església universal i, també, la local. A més s'hi publiquen notícies i informacions que són indicatives de l'orientació oficial de la jerarquia local. Vistos els diferents números mensuals fins l'any 1900 hi he trobat dos documents de l'any 1895:

(1) M. VIÑAS, «Nuestro propósito» in **Revista de Gerona I**, 1876-1877, p. 3.

(2) Cfr. **Revista de Gerona III**, 1879, pp. 8 ss.

***Exposición que los Prelados de esta provincia eclesiástica han elevado al Excmo. Sr. Ministro de Fomento, adheriéndose a la que le dirigió el Sr. Obispo de Barcelona, con motivo de dos obras de D. Odón de Buen, puestas en el Indice de libros prohibidos (3).**

L'arquebisbe de Tarragona signa aquest document en nom propi i amb l'autorització dels bisbes de Girona, Urgell, Vic, Lleida, Tortosa i l'Administrador Apostòlic de Solsona. Tot seguit, en el mateix butlletí s'hi presenta la:

***Exposición del Excmo. e Ilmo. Sr. Obispo de Barcelona al Gobierno de Su Majestad sobre las obras de D. Odón de Buen, catedrático de aquella Universidad, condenadas por la Sagrada Congregación del Indice.** Aquestes són les úniques referències que hi ha sobre la qüestió en els documents oficials de l'església gironina. Heus ací, doncs, les referències —poques— que es troben dels intel·lectuals gironins sobre la qüestió publicades en forma d'articles o documents oficials. Vegem-les amb més detall.

1. — Origen de la humanidad (4)

El seu autor signa amb el nom de Luís de Marlès. Fins ara no m'ha estat possible de trobar cap referència a la seva personalitat. Pot ser un pseudònim?

L'autor invoca l'entusiasme amb que s'està discutint el problema de l'origen i la naturalesa de l'home per explicar les diferents teories i escoles existents sobre el tema. Parla de tres escoles, la **monogenista** segons la qual la humanitat és el resultat d'una parella que successivament s'ha anat procreant; la **poligenista** que defensa l'existència de diverses parelles a l'origen de la humanitat i la **transformista** que defensa la tesi que l'origen de l'home és degut a la transformació d'un altre ser. Tot seguit parla extensament de la doctrina transformista, que de veritat és la que li interessa i a la que hi dedica més espai.

Abans d'exposar les lleis fonamentals de l'evolució segons Darwin, introdueix el tema i en condiciona la lectura amb les seves impressions personals que ens són útils per conèixer el seu pensament; diu «...refiriéndonos al origen del hombre buscan (els transformistes) en las entrañas de la tierra los seres fósiles para llegar a encontrar el hombre primitivo que ha de semejarse más y más al gorila que llaman ya hombre de las montañas, como si sus caracteres anatómicos y fisiológicos no fueran suficientemente diferentes para señalarnos un paso enorme entre el hombre actual y el gorila que no pueden de ninguna manera llenar a manera de puente con los numerosos huesos arrancados de las entrañas de la tierra» (p. 6).

(3) Cfr. Boletín Oficial Iglesia de Gerona, 1895, pp. 669 ss.

humanidad" in Revista de Gerona XIII, 1889, pp. 5-11 i 33-41. Per evitar l'excessiu nombre de notes, al final de cada cita textual hi posarem la pàgina corresponent.

(4) Cfr. Luís de MARLÈS, "Origen de la

Una mica més avall diu: «Para que existiera el transformismo en la genuina significación de esta palabra no deben buscarse seres que tengan caracteres análogos, sino seres que sean transitorios de uno a otro, y éstos no pueden existir, porque entre la afirmación y la negación no caben términos transitorios sino que se pasa bruscamente del ser al no ser» (p. 6). I encara afegeix, abans de passar a l'exposició de les lleis fonamentals de l'evolució, «que la reunión de aquellos agentes pueda llegar a transformar un ser en otro, esto ya no es admisible, y por más que se esfuercen sus partidarios en demostrarlo, muy difícil ha de serles convencer a los que estudien la cuestión de una manera detenida» (p. 7).

Així condicionats, els lectors tenen ocasió de llegir les cinc lleis fonamentals que presenta i explica, amanit amb comentaris com el següent: «Ojalá que esta ley darwinista se tuviera más en cuenta para el perfeccionamiento de las razas, porque mucho podrían ganar con ello la agricultura y la industria, pero pretender con la misma que se cambien los caracteres esenciales de los seres, es poco menos que una quimera» (p. 7).

Abans de començar a parlar de les altres dues escoles, encara –i ja en la cloenda d'aquesta primera part de l'article– torna a manifestar el seu convenciment de la inutilitat de la doctrina transformista pel que respecta a l'origen de la humanitat: «No negaremos la importancia que para la biología y para la higiene ha tenido esta escuela, pero tampoco podemos negar que en la cuestión del origen del hombre y en general de las especies se ha colocado en un terreno puramente hipotético y de estas hipótesis ha pretendido deducir una génesis que no puede sostenerse por buena y positiva ciencia» (p. 10).

Marlès cita explícitament Darwin i fa referència a les seves doctrines. Des de bon començament no es mostra gens partidari de les doctrines evolucionistes i transformistes. Al final de la primera part de l'article no s'està de desautoritzar Darwin de manera clara i amb un deix d'ironia. La cita és llarga però s'ho val.

«Podemos decir: “Cada cual puede creer lo que estime más conveniente; pero estas razones, si razones pueden llamarse (les raons donades en el paràgraf anterior); esta nueva Sinera, este cuadro a estilo del de Horacio en su carta a los Pisones; este obligado de hombre y mono ¿puede nunca ser bastante serio, para reforzar una doctrina que tiende a la reforma en el orden religioso, social y científico?” (Alsina) (5). Creemos que no y lo creemos tanto más en cuanto la escuela transformista, dejando el terreno de los hechos materiales, ha querido extender sus dominios hasta el espíritu y sin observar los extravíos a que se entregan para explicar las evoluciones orgánicas, pretenden evolucionar el alma explicando el origen de la humana en estos términos (...). Mezcla de material e inmaterial que no puede no diremos admitirse, ni tan siquiera comprenderse, como no podemos entender lo que significan estas palabras de la misma escuela. “Entre el alma animal más elevada y el grado más superior del alma humana, sólo existe

(5) Aquest Alsina és Ferran Alsina (1861-1908) creador del Museu de Física Experimental, situat al Tibidado?

una pequeña diferencia cuantitativa, ninguna cualitativa". De manera que tenemos espíritus más extensos que los otros, o espíritus más pesados que otros, no se extrañe, pues, que preguntemos a los evolucionistas cuántas centiáreas o cuántos miligramos pesa más el alma de Darwin que la del Gorila» (p. 11).

En la segona part de l'article parla de les escoles monogenista i poligenista. En fa una explicació conjunta a partir del fet que provant la veritat d'una escola queda patent l'error de l'altra. Demuestra la veritat de l'escola monogenista. Acaba l'article amb quatre conclusions que són la síntesi del seu pensament:

- «1.ª Que el hombre no tiene su origen en un ser diferente, como sostiene la escuela transformista.
- 2.ª Que la humanidad no tiene su origen en varias parejas de hombres, como supone la escuela poligenista.
- 3.ª Que la humanidad se originó en una sola pareja, macho y hembra, como sostiene la escuela monogenista.
- 4.ª Que la ciencia y el dogma se hallan en este punto completamente conformes, y por tanto que Dios crió al hombre y a la mujer, es decir a un hombre y a una mujer» (p. 41).

En poques paraules, l'autor acaba defensant la més tradicional doctrina catòlica sobre l'origen de la humanitat.

2. – El positivismo y el monismo en sus relaciones con el progreso científico, la dignidad humana y la verdad católica (6).

Aquest text no és un article pensat directament per a la revista, sinó que es tracta d'una conferència que mossèn Gou va pronunciar i que ara publica a la **Revista de Gerona**, el mateix any que es publicà l'article de Marlès. De mossèn Joaquim Gou i Solà sabem que és professor de teologia tomista al Seminari de Girona, autor d'un llibre intítulat **Lecciones razonadas de religión y moral** que té una difusió bastant notable, i autor de diverses poesies i traduccions, algunes de les quals publica la mateixa **Revista de Gerona**.

Les primeres paraules del discurs, abans d'entrar a tractar els dos temes anunciats: positivisme i monisme, són una clara manifestació de les intencions del conferenciant «A él viene hoy el último de sus individuos para tener el honor de exponer los terribles males que llevan consigo el Positivismo y el Monismo, si no con las armas bien templadas de la erudición científica, con el buen

(6) Cfr. J. GOU i SOLÀ, «El positivismo y el monismo en sus relaciones con el progreso científico, la dignidad humana y la verdad ca-

tólica» in **Revista de Gerona XIII**, 1889, pp. 201-210, 225-234 i 273-275.

deseo y cristiano corazón de un hijo de la Iglesia» (p. 203). A partir d'aquest text ja podem imaginar quin caire agafa el text. Vegem-ho amb més detall.

El text té dues parts diferenciades. En la primera tracta del positivisme, i en la segona, del monisme. Tractem només d'aquesta segona, perquè és aquí on explícitament parla de les doctrines transformistes. Inicialment l'autor tracta la qüestió des d'un punt de vista filosòfic, però ben aviat s'acara amb les propostes evolucionistes de Darwin i les ataca. Tot l'escrit té una actitud bel·ligerant contra el transformisme. El seu punt de partida és que el monisme, perquè contraria el progrés científic, s'oposa radicalment a la veritat. «Mas en vano es, señores, que el error forcejee, y se vista de mil formas para engañar a los incautos; nunca será la verdad; y como la verdad es el objeto de la ciencia, dedúcese de aquí, que el Monismo, opuesto radicalmente a la verdad, ha de contrariar el progreso científico. Ya es hora que pasemos a demostrarlo» (p. 227).

La veritat està en la Sagrada Escripura, i els ensenyaments de la Bíblia, pel que fa a la creació i origen de la vida sobre la terra, han estat confirmats per les investigacions científiques de la geologia i la paleontologia. «Los que llevados por el noble afán de extender los límites de la Historia, penetran en las entrañas de la tierra, y en las capas geológicas descubren mundos nuevos, los amantes del pasado prehistórico saben bien cuánto se oponen al transformismo la Geología y la Paleontología. Los fósiles constituyen los más elocuentes negadores de este absurdo sistema, pues a pesar de los innumerables que se han recogido, no se han encontrado en ellos vestigio alguno de esa decantada evolución transformista; ... Y no se diga que falta mucho que explorar para afianzarnos en los datos de la Paleontología, y negar por ellos el tránsito de unas especies a otras: falte mucho o falte poco, lo cierto es que en las especies clasificadas, que son muchísimas, nada hay que ni de lejos venga en apoyo del transformismo darwinista» (p. 229).

Com Luís de Marlès es permet el to irònic per desautoritzar la doctrina transformista «De suerte, que el darwinismo huye de la Historia, donde (y vaya en broma) por ventura hallaría, si no la transformación del mono en hombre, la del hombre en mono, como dice Quatrefages, y se refugia en la Geología, la cual ya hemos visto cómo recibe a tan inoportuno huésped» (p. 230).

L'autor continua presentant el monisme com contrari al progrés de la ciència; com a oposat a la dignitat de l'home ja que la teoria antropològica haeckeliana fa de l'home una bèstia; com a destructor de la llibertat humana i fruit d'un sistema materialista que només reconeix en l'home moviments mecànics; recorda que si no hi ha llibertat no hi ha ordre moral possible i per això rebutja el monisme. Considera que totes les seves teories estan impregnades de fatalisme amb la qual cosa el monisme no admet causes finals en l'obrar de la persona, per tot això n'és radicalment contrari i per demostrar i donar validesa als seus arguments invoca a Sant Tomàs, a l'Escripura, el IV concili Laterà, el Vaticà I i l'encíclica *Libertas* de Lleó XIII en la que condemna els abusos que en nom de la llibertat es fan en l'ordre social i polític.

Mossèn Gou acaba amb una exhortació a lluitar contra aquests nous corrents com a bons espanyols i catòlics «permitidme que antes de concluir mi tarea me dirija a vuestros corazones, y os conjure por lo más sagrado que procuréis con todo ahínco, con el filial cariño que a la santa Iglesia Católica profesais, favorecer y secundar en la esfera de vuestras respectivas relaciones las elevadas miras de nuestra Madre y lograr de esta suerte que a las mortíferas corrientes del Positivismo y Transformismo sucedan en la sociedad y en el individuo, en la teoría y en la práctica, las doctrinas de salvación emanadas del verdadero progreso científico, de la dignidad del hombre y de la católica verdad. ... Que veamos pronto florecer como en los antiguos tiempos, el cultivo de la verdad al lado de la proverbial piedad e hidalguía española. ... Unidos, de hoy más, los hombres de buena voluntad, trabajaremos de consuno en la grande obra de reconstruir el magnífico edificio que destruyeron los hijos de las tinieblas, y dignos hijos de la patria española no menos que de la Iglesia, enjugaremos las amargas lágrimas de una y otra, cultivando a la par la virtud y la ciencia, que son la puerta de la verdadera inmortalidad» (p. 275).

3. – Breve reseña de los naturalistas que vieron la primera luz en la provincia de Gerona (7)

En aquest extens article del Dr. Josep Ametller s'hi fa una referència indirecta al tema que tractem. Quant a la personalitat del seu autor no és ara el moment de parlar-ne (8) només recordar que el gironí Josep Ametller i Viñas fou doctor en Medicina i que com a tal treballà primerament a Madrid i, des de l'any 1867, a Girona, a l'hospital de Santa Caterina. És un dels fundadors de la **Revista de Gerona**: Durant la revolució de setembre del 1868 presideix la «Junta Revolucionaria de la Provincia». Humanista en el sentit més ampli de la paraula, a més de dedicar-se a la medicina i a la formació de futurs metges, escriu i tracta sobre molts altres temes de tipus històric, filosòfic, moral, literari, artístic... alguns d'aquests treballs són publicats en la mateixa **Revista de Gerona**.

És en aquesta revista que Ametller inicia un seguit d'escrits exposant la biografia i obres de diversos autors naturalistes nascuts a Girona. En l'apartat XVI parla de Francesc Fabra i Soldevila, metge, filòsof i naturalista nascut el 1777 a Llívia. Ametller explica i comenta un discurs de Fabra intitulat **¿Convenría a los progresos de la Antropología y a la dignidad del hombre separarle del reino animal y formar con el género humano otro reino de la naturaleza, que podría llamarse Reino Hominal o Humanal?**

(7) Des del primer número de la Revista de Gerona, i de manera periòdica, el Dr. Ametller hi ha publicat una sèrie d'articles sobre **Breve reseña de los naturalistas que vieron la primera luz en la provincia de Gerona**. En el cas que ens interessa, la biografia de Francesc Fabra es publica en volum III de la R.G.

(8) Referent a la personalitat del Dr. Ametller Cfr. **El doctor Ametller, esbós biogràfic i petita antologia**, Col·legi de Metges, Girona, 1980. És una edició d'articles de J. M.ª Nolla, R. Alberch, J. Calzada, P. Freixas, J. M.ª Pla i Dalmau, P. Vila.

Acaba el comentari amb aquestes paraules: «Cuán distantes resultan dichas ideas de las que ahora se difunden por el campo de la filosofía natural, desde que se ha restaurado el antiguo panteísmo! Porque por más que los modernos sistemas antropológicos presenten gran aparato de observaciones y hechos, siempre son unos y otros insuficientes para elevarse a la esfera del espíritu, cuya esencia, modo de ser y de manifestarse se escapan y escapan eternamente a la aplicación del peso y la medida que constituye el carácter de las observaciones peculiares a las ciencias físico-químicas.

De aquí que los antropólogos materialistas, desde los primeros pasos que dan en el camino de las investigaciones que tienen por objeto la relación de lo físico con lo moral, se vean en la necesidad de acudir a las hipótesis, notándose muy a menudo que, colocados en este terreno, son mucho menos cautelosos y circunspectos que los psicólogos avezados al análisis interno de las facultades anímicas.

Sólo teniendo esto en cuenta se puede explicar la aparición de las teorías transformistas y seleccionistas, la inclusión del hombre y del mono en el orden de los primates y las aberraciones de que el animal ratiocine, el vegetal sienta y la montaña viva» (p. 15).

Fins aquí les poques —úniques?— referències que sobre la qüestió del transformisme i l'evolucionisme he trobat a la **Revista de Gerona** en els números publicats des de la seva fundació fins a començaments del segle XX. Vegem ara què diu l'Església. Ja he dit al començament que només m'ha estat possible de trobar —al Boletín Oficial del Obispado— un parell de documents de finals del segle XIX. Són dues exposicions adreçades al govern de Madrid referents a les obres del professor de la universitat de Barcelona Odón de Buen. Obres que han estat incloses per l'Església a l'Index de llibres prohibits. Es tracta del **Tratado elemental de Geología** y del **Tratado elemental de Zoología**.

La primera exposició, datada 28 de setembre 1895, és del bisbe de Barcelona Jaume Català i Albosa que demana al govern de S.M. «que se cumplan las leyes, se auxilie a la autoridad de la Iglesia y se ampare y proteja a los fieles católicos» ja que Odón de Buen, una vegada condemnat per l'Església, no s'ha retractat dels seus errors. Els llibres condemnats són llibres de text a la universitat de Barcelona i molts pares catòlics demanen al bisbe de Barcelona si és lícit comprar pels seus fills aquests llibres, així com llegir-los, estudiar-los i, també, seguir les classes d'aquest professor.

El bisbe Català, davant d'aquesta situació, exposa diversos arguments i invoca la Constitució (9) que en el seu article onze diu taxativament que «La reli-

(9) Es tracta de la Constitución de la Monarquía Española de 30 de juny de 1876. És rei d'Espanya Alfons XII.

gió Catòlica, Apostòlica, Romana es la del Estado» i que «nadie será molestado en el territorio español por sus opiniones religiosas ni por el ejercicio de su respectivo culto». A més l'article dotze especifica que «una ley especial determinará los deberes de los profesores y las reglas a que ha de someterse la Enseñanza en los establecimientos de instrucción pública costeados por el Estado, las provincias o los pueblos». Aquest és el cas de la Universitat pagada per l'Estat. Aquests, i d'altres arguments, donen peu al bisbe a demanar:

1. Que el govern declari que les dues obres d'Odón de Buen, condemnades per la suprema autoritat de l'Església, no poden servir de text en les universitats d'Espanya.
2. Que els alumnes matriculats a l'assignatura d'Història Natural que dona el professor Odón de Buen no estiguin obligats a assistir a les seves classes i que aquest no formi part del tribunal d'exàmens.
3. Que les classes d'Història Natural de la Universitat de Barcelona siguin impartides per un professor que no sigui anticatòlic i que no ensenyi doctrines anticatòliques.
4. Que el govern estableixi les disposicions pertinents per evitar la difusió i circulació dels dos llibres condemnats.

L'11 d'octubre del mateix any el bisbe de Tarragona, Tomàs Costa i Fornera, s'adreça al ministre de Foment en nom de tots els bisbes catalans adherint-se a la carta del bisbe de Barcelona. Heus ací un fragment de l'exposició «El Concordato, la Constitución del Estado y la Ley vigente de Instrucción Pública favorecen su justa petición. Los mismos motivos que ha tenido aquel Prelado para ocupar la atención de V.E. tenemos los que ahora acudimos con confianza a implorar la protección del Gobierno para la Iglesia y para la tranquilidad de las conciencias. A las cátedras de la Universidad de Barcelona asisten jóvenes diocesanos nuestros y los padres de familia esperan nuestra cooperación para poner a salvo las creencias católicas de sus hijos. Tenemos pues el mismo deber de pedir el cumplimiento de las leyes para que la enseñanza sea ortodoxa y nos adherimos a la exposición del Obispo de Barcelona y la hacemos nuestra en todas sus partes» (p. 669-670). El bisbe de Girona és Tomàs Sivilla i Gener.

Coneixem l'església gironina de l'últim quart de segle gràcies a un treball de Josep M.ª Marquès (10). És una església diocesana amb molta abundor de capellans. En el moment més àlgid (any 1876) hi ha al bisbat de Girona un capellà per cada 250 habitants. Una clerecia pobra econòmicament i que no té gaires aficions intel·lectuals si ho jutgem pel nombre de publicacions que són escassíssimes. Els teòlegs, tomistes, «miraven amb basarda cap els camps de la filosofia i de la ciència» amb paraules de mossèn Marquès. I els seglars intel·lectuals?

(10) Cfr. Josep M.ª MARQUÈS, «Estructures i mentalitats a l'església gironina

1875-1900» in *Revista de Girona* XXII, 1976, pp. 135-141.

aquests molts dels quals poden agrupar-se al voltant de la **Revista de Gerona**, catòlics convençuts i amb cultura universitària, alguns dels quals ja he anomenat: Ametller, Viñas... «se sentien una mica decepcionats de la seva església» (p. 139). Investiguen i els seus treballs es mantenen sempre dintre de la línia més ortodoxa.

L'església gironina –també l'església catalana– és essencialment conservadora. Clergues i laics es mantenen en una postura lògica de fidelitat a la doctrina de l'Església. No fa pas massa anys que des de Roma s'ha preparat una condemna dels errors moderns en forma d'encíclica **Quanta cura** (any 1864) que va acompanyada d'un catàleg de 80 proposicions considerades herètiques, conegut amb el nom de **Syllabus errorum**. La publicació del **Syllabus** és una tancada en el seu castell per part de l'Església (no és aquí el lloc de buscar-ne i explicar-ne les raons). Els catòlics liberals, que també n'hi ha, viuen moments de sofriment i, en alguns casos, de persecució.

Ampliant el camp de la qüestió de Girona a Catalunya, vull deixar constància d'un tema que cal aprofundir i estudiar atentament. Tema que fa referència al món científic i al món eclesial. Hom pot afirmar que, fins a l'aparició de la figura d'Odón de Buen, la universitat barcelonina és un “bastió de la intransigència” en paraules del professor Riera i Tuèbols (11). En aquesta mateixa època el Seminari de Ciències Naturals del Seminari Conciliar de Barcelona aplega un grup de capellans i laics que mantenen una postura d'investigació oberta en un clar esforç de revisió de postures preses. Només apunto la qüestió que depassa els límits d'aquest article, però en vull deixar constància per un posterior estudi. Hi ha un petit nucli de científics catòlics que en moments no gens falaguers continuen investigant, procurant trobar el punt dolç entre la seva fe i les noves aportacions que es van fent en el camp de la ciència.

En el cas de Girona, i continuant amb el tema, cal estudiar a fons la personalitat del banyolí Pere Alsius i Torrent (12), farmacèutic que es dedica a la història, a les investigacions arqueològiques i a la geologia. És el descobridor, l'any 1877, de la mandíbula de Banyoles. Catòlic, científic, manté relacions amb el grup del Seminari de Barcelona. Pot ser un exponent clar de personalitat que sense renunciar a la seva fe, investiga, escriu... mantenint aquell punt just que el permet anar avançant sense enfrontar-se directament amb les postures i doctrines catòliques conservadores dominants en el seu temps.

(11) S. RIERA i TUÈBOLS, *Síntesi d'història de la ciència catalana*, Ed. La Magrana, Barcelona, 1983, p. 253.

(12) En l'actualitat Tomàs Cortada i Narcís Soler estan treballant en la publicació d'un

llibre inèdit d'Alsius, *El Magdalenense en la província de Gerona*, que pot ajudar-nos a un millor coneixement de la seva personalitat. Cal veure, també, la seva biblioteca, la seva correspondència...

Cloenda

En començar l'article he deixat molt clar que aquestes ratlles són només una primera aproximació. Cal continuar estudiant el tema amb aportacions provinents d'altres camps, p. ex., de l'arqueologia, de les ciències naturals...; cal també ampliar el camp de l'estudi i veure altres aspectes, no només els articles que els intel·lectuals han escrit, o el que diu la jerarquia local de l'església catòlica p. ex., quins llibres tenen a les seves biblioteques, quins llibres han publicat, veure la seva correspondència...

A pesar dels escasos resultats d'aquesta primera aportació, crec que cal continuar-la, ampliant-ne el camp. Estic segur que hi ha documentació suficient per fer-ho, tot i que és una tasca lenta i pacient, que depassa la pretensió d'aquest article.

Resum

Aquest article pretén de ser una primera aproximació a l'estudi de les repercussions que va tenir entre els intel·lectuals gironins de la segona meitat del segle XIX, la qüestió darwinista, és a dir, l'evolucionisme i el transformisme.

La recerca sobre aquesta qüestió s'ha dut a terme a través de les revistes culturals de la ciutat de Girona i, sobretot, de l'anomenada **Revista de Gerona**.

Les conclusions que es deriven de la investigació demostren que les referències a la qüestió darwinista són escadusseres, tot i que s'entreveuen alguns possibles camins que aportarien noves dades.

Resumen

Este artículo pretende ser una primera aproximación al estudio de las repercusiones que tuvo entre los intelectuales gerundenses de la segunda mitad del siglo XIX, la cuestión darwinista, es decir, el evolucionismo y el transformismo.

La búsqueda de datos sobre esta cuestión se ha llevado a cabo a través de las revistas culturales de la ciudad de Gerona y, muy especialmente, de la llamada **Revista de Gerona**.

Las conclusiones a las que se llega demuestran que las referencias a la cuestión darwinista son escasas, aunque se vislumbran posibles caminos a seguir que aportarían nuevos datos.

Summary

This article is intended as a first approach towards a study of the repercussions among the Girona intellectuals of the second half of the nineteenth century of the Darwin question, that is evolutionism and transformism.

Research into this question has been conducted through a study of the cultural magazines of the city of Girona, and especially the **Girona Magazine**.

The conclusions derived from the investigation demonstrate that references to the Darwin question are extremely scarce, even though certain paths have been glimpsed which may lead to new information.